

Faglig relevans vs. akademisk intersubjektivitet

Et møte med fem forskere fra de skapende og utøvende fag

Halina Dunin-Woyseth

Teksten nedenfor er andre del av mitt bidrag til diskusjonen omkring forskning i skapende og utøvende fag. Jeg vil her gi ordet til en gruppe forskningspraktikere for å belyse temaet ytterligere.

Som nevnt i den første teksten, startet Arkitekthøgskolen i Oslo et dr.program med organisert forskerutdanning i 1992. I den første fasen rekrutterte man kun doktorander fra arkitektur og fysisk planlegging.

I 1995 åpnet Arkitekthøgskolen for første gang også for personer med kunst-, design- og kunstdidaktisk bakgrunn. I mai 1996 ble det inngått en formell avtale om samarbeid innen forskerutdanning mellom Arkitekthøgskolen og en rekke norske statlige høyskoler med relevant fagprofil. Inntil 1995 ble forskerrekutter fra disse skolene henvist til å søke studie plass ved universitetene innen deres dr.art. programmer. De fleste forskerstuderende ved disse programmene ved universitetene kommer fra kunnskapsfag som kunsthistorie, musikkvitenskap, litteraturvitenskap o.a.

Arkitekthøgskolen i Oslo har helt fra starten av forsøkt å bygge en felles plattform for de forskerstuderende med deres varierte, faglige bakgrunn. Det identitetsskapende og sam- lende har vært de forskjellige fagenes skapende og utøvende

karakter. I mangel av et nordisk uttrykk begynte man å betegne disse fagene for ”*making professions*”. For å imøtekomme redaksjonens ønske om å presentere noen eksempler fra kunst- og designfaglig forskning, fant jeg det naturlig å invitere fem personer fra det første doktorandkullet ved Arkitekthøgskolen som åpnet for dr. kandidater med kunstfaglig bakgrunn. De har enten allerede doktorert eller står foran innlevering av avhandlingen.

Alle fem har aktivt bidratt til utviklingen i miljøet rundt de forskende *making professions*. Hver av dem startet sitt prosjekt ut fra faglig nysgjerrighet overfor egne erfaringer. De har også arbeidet for å tilføre sitt eget fag den nyvunne kunnskap fra dr.prosjektet. På denne måten beveget de seg innen rammeverket av *making disciplines*. De har fulgt ulike veier for å utvikle den nye kunnskapen. Inspirert av redaktørene har jeg bedt de fem å fortelle om sitt prosjekt og dele sitt syn på kunst- og designfaglig forskning, basert på egen erfaring og på diskusjonene de har hatt seg i mellom. Som en rød tråd skulle de ta standpunkt til begrepsparet faglig relevans/ akademisk intersubjektivitet.

Flere av de deltagende er praktiserende kunstnere innen sitt eget fagfelt, som gjennom hele dr. studieperioden har

forsøkt – tross dr.gradssystemets klare standpunkt mot dette – å integrere sin kunstneriske virksomhet inn i sitt dr. prosjekt. Dette har de gjort enten ved å lage utstillinger av egen kunst, eller ved å føre en nær dialog med kunsten i den skriftlige avhandlingen. Jeg gir ordet til de fem.

Berit Ingebretsen: Metaforbasert tegning

Finn Graff: Vaclav Havel

Som tegnepedagog savnet jeg kunnskap om hvordan man kan formulere seg med tegning isteden for med ord når man har en bestemt sak på hjertet. Noen avistegnere har lært seg et distinkt bildespråk til menings- og idéformidling. Jeg undersøker et slikt bildespråkssystem gjennom Finn Graffs og Saul Steinbergs tegninger hvor betydninger bygges med metaforer. Problemstillingen i dr.avhandlingen *Visuell retorikk og fortellerteknikk i metaforbasert tegning* er følgende: Finnes det en metaforbasert måte å tegne på og hva kjennetegner den? I problemstillingen inngår både hva slags bildeelementer som er i anvendelse, hvilke kategorier som finnes og hvordan de kan kombineres. Jeg går ut fra at slike kategorier virker på basis av våre mentale mekanismer. Hvilke mentale mekanismer og strategier for meningsinnhold er i virksomhet? Kognitiv metafor-teori plederer at vår tenkning er grunnleggende metaforisk. Denne teorien er mitt hovedinstrument til å vikle ut de ”klumper” av betydninger som ligger i en tegning som denne, og Graffs formulering av president Havels engang umulige situasjon. Teorigrunnlaget ellers består av retorikk, bildesemiotikk, narratologi, kognitiv lingvistikk og kunst- og bildefaglig viten.

Tverrfagligheten (der fag oppfattes som et etablert kunnskapsfag) skaper plunder og herk med intersubjektivitet, når den innsikten jeg har ervervet meg skal fremstilles til kunnskap på et krevende akademisk nivå. Terminologien er komplisert å hankses med. Forskjellige fagdisipliner (retorikk, bildesemiotikk, narratologi, kognitiv lingvistikk samt formal visual-

estetikk og kunstvitenskap) opererer med sine spesifikke termer for fagrelevante begreper, og også med sammenfallende termer, men med ulik betydning. Det er omstendelig og krevende for en forskerkrutt å begi seg inn i dette Babelstårnet. Først er det å lete seg frem til egen innsikt og opp til utsyn og oversikt. Og så kommer det vanskelige: Å formidle den fagrelevante kunnskapen klart frem til dem den er ment for, bildefagfolk i første rekke. Kravet om akademisk intersubjektivitet medfører omfattende og ofte intrikate terminologiske utgreiinger. Disse kan, i tillegg til å være krevende for meg som forsker, også utfordre eller utmatte den fagsøkende leser.

Berit Ingebretsen, tegnepedagog, Høgskolelektor ved Høgskolen i Telemark Avdeling for estetiske fag, folkekultur og Lærerutdanning; Institutt for forming og formgivning. Dr.avhandlingens tittel: ”Visuell retorikk og fortellerteknikk i metaforbasert tegning”

berit.ingebretsen@c21.net

Eirin Pedersen: Akttegning

Studie av knän, 30 x 30 cm, silverstift på preparerad träplatta, tecknat av Erin Pedersen.

Min avhandlings tentativa titel är *Att få et språk för erfarenheten. En konstfacklig undersökning av några historiska och nutida aspekter av aktteckning*. Avhandlingen har som sin utgångspunkt en undersökning av didaktiska frågeställningar om teckning efter modell (aktteckning). Det är två målsättningar som varit viktiga och den ena har varit att få ett bredare kontextuellt perspektiv på den nutida aktteckningen/aktundervisningen. Dette har möjliggjorts genom att historiskt ”gå upp” i aktteckningens didaktiska spår, genom att analysera akten diskursivt ur ett könsperspektiv och genom

en teoretisk og visuell refleksjon over sjølva teckningshandlingen. Den andra målsättningen har varit att undersöka om och hur det inom ramen för en konstfacklig diskurs kan vara möjligt att kombinera konstnärens subjektiva position med forskarens teoretiska perspektiv. Dette har gjorts genom en vetenskapsfilosofisk/teoretisk refleksjon over "den egna erfarenhetens position" och projektets metodiska infallsvinkel (deltagande observation). Den vetenskapliga textens utformning har då varit det viktigaste redskapet för att undersöka och reflektera over detta.

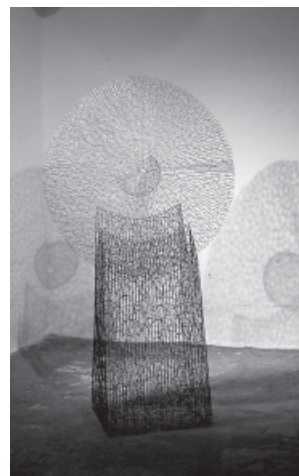
Konstfacklig forskning är en "blivande" disiplin och som sådan har den liten eller ingen tradition varken metodisk eller teoretisk. I mitt arbete har frågor knutna till utformandet av en teoretisk diskurs och förhållandet mellan en skriftlig och (i mitt fall) en visuell refleksjon blivit viktiga problemställningar. Konstfacklig forskning innebär för mig ett arbete med att **skapa** en vetenskaplig disiplin, där utövarens fackliga erfarenhet eller undersökning bör/skall utgöra grunden för en teoretisk refleksjon. På nuvarande stadium måste det uppvisas stor öppenhet för hur olika former för konstnärlig refleksjon kan inbakas i den teoretiska, så att konstfackets unika perspektiv kan tas till vara. Det måste ges möjlighet att undersöka om och hur olika refleksjonsätt kan användas för att vidga förståelsen av det undersøkte. Det er därför viktig att doktoranden dels får en bred insikt i olika vetenskapsteoretiska/filosofiska perspektiv dels i olika fackdiscipliners metodiska framgångssätt så att de teoretiska och metodiska valen inte onödigt begränsas i förhållande till vad som kan undersøkas.

Eirin Pedersen, Billedkunstner og studier i antropologi. Stipendiat i Norges forskningsråd og AHO (1996–1999). Dr.avhandlingens tema: "Att få ett språk för erfarenheten; En konstfacklig undersökning av några historiska och nutida aspekter av akktekning".

Emsp@c21.net

Grete Refsum: Kristen moderne kunst

Avhandlingen *Genuine Christian Modern Art. Present Roman Catholic Directives on Visual Art Seen from an Artist's Perspective* består av en hermeneutisk studie av tekster og en personlig *case study* i appendiks, som dokumenterer min egen kunstneriske prosess. Tekstene som er behandlet, er romersk katolske dokumenter som jeg har *lest* med henblikk på å forstå hva kirkelige oppdragsgivere ønsker at kunstnere skal lage i vår tid. Den kunstneriske prosessen undersøker de

"Troens mysterium" 1996, av skulptøren Grete Refsum, utstilt i krypten i Oslo domkirke 1997.

kristne hovedsymbolene kors og krusifiks som form, og prøver ut nye formale løsninger som kan reflektere nåtidig teologisk forståelse. Avhandlingen argumenterer for at begrepene 'genuine' Christian *modern* art kan stå som et grunnleggende sett av allmenne kriterier for hva Kirken ønsker kunstnere skal produsere i vår tid, gitt at genuin assosieres med 'spiritualitet'; kristen med 'skjønnhet'; 'moderne' med 'nåtidig betydning'; og kunst med 'kvalitet'. Mine egne skulpturer viser et eksempel på hvordan disse prinsippene kan formes i et personlig kunstnerisk uttrykk.

Forskning kjennetegnes av et sett kriterier. Ideelt sett skal den være objektiv, systematisk, etterprøvable, offentlig, gi ny kunnskap av original karakter, være nyttig og etisk forsvarlig, og vanligvis foreligger det et gitt forskningsobjekt som oppmerksomheten rettes mot. De fleste kunstnere arbeider målrettet med et tema, det være seg en idé, materiale, teknikk, form, uttrykk eller kombinasjon av dette. Den kunstneriske prosessen innebærer derfor med nødvendighet en mer eller mindre systematisk undersøkelse knyttet til det temaet som behandles. Hvorvidt en slik praksis kan betegnes som forskning, vil avhenge av problemstilling, gjennomføring, bearbeiding og resultat. De gjennomførte kunstverkene danner i seg selv et empirisk grunnlag for det videre kunstneriske arbeidet. Dersom kunstneren redegjør, dokumenterer, analyserer og drøfter sitt prosjekt, og fremlegger dette offentlig i en skriftlig form, så vil virksomhetens metoder og resultater kunne diskuteres og kritiseres og en akademisk intersubjektivitet blir mulig. Det må være mulig å tenke seg en egen fagspesifikk teoretisk tilnærming

som springer ut av den særegne erfaring egen praksis gir. En slik fagspesifikk teoretisk tilnærming er utviklet i en rekke fag de siste 50 årene, og hver gang et nytt fag etableres, det være seg allmenn medisin, psykologi eller idrettsfag, har det møtt motstand fra etablerte fagområder. Men det har vist seg at motstanden gir seg over tid. Interdisiplinæritet betyr at ulike fagområder skal møtes likeverdig og lære av hverandre. Det er her utfordringen ligger.

Dr.ing. Grete Refsum, Billedkunstner og ernæringsfysiolog. 1. amanuensis ved Kunsthøgskolen i Oslo, avdeling Statens håndverks- og kunstindustriskole.
Dr.avhandling: *Genuine Christian Modern Art: Present Catholic Directives on Visual Art Seen from the Artist' Perspective.*

Grete.refsum@khio.no

Janne Reate Reitan: Vernakular design

Detalj av dekor på inuitisk klesplagg

Prosjektet *"Improvisation within a Tradition. The Vernacular Design Process of Contemporary Inupiaq Clothing"* er en case-studie av hvordan inuitiske (eskimoiske) kvinner fra landsbyen Kaktovik i Nord-Alaska tenker og handler når de designer og lager klær, i en moderne, levende tradisjon. Undersøkelsene i Alaska ble gjennomført ved hjelp av observasjon av designprosessen når klærne ble laget, samt intervjuer, alt filmet med digital video. For å få en dypere forståelse designet og sydde jeg også sjøl, med utgangspunkt i deres tradisjon. Dekoren på klærne er spesielt fokusert. På bomullstoff med organiske mønstre i mange farger komponerer de dekor i geometriske mønstre, ved å sette sammen bånd i ulike farger til en intrikat dekor. Teknikken er helt unik for dette

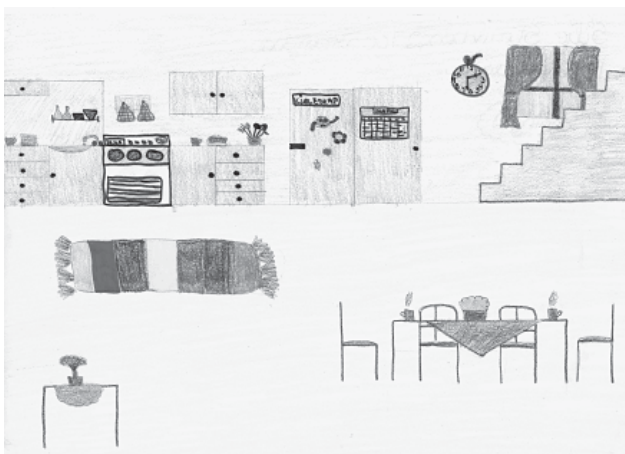
området. Undersøkelsene viser at kvinnene designer direkte i materialene de lager klærne av, uten å gå veien om å abstrahere idéen ved hjelp av tegning. De lager aldri to plagg like, men improviserer innenfor tradisjonenes rammer. Slik får de utløp for sin kreativitet. I prosjektet studerer jeg den vernakulære designprosessen, dens karakter og komponenter, og sikter mot å få kartlagt visse handlingsmønstre i den. Disse vernakulære designprosessene blir drøftet i forhold til hva designteoretikere har sagt om prosesser i design innen akademisk skolerte designpraksiser.

Det nye forskningsfeltet kunstfaglig/kunstfagdidaktisk forskning bør bygge på sin egenart. Det betyr at forskningen må utnytte sin innside-kunnskap for å definere fagrelevante forskningsobjekter. Det finnes flere mulige måter for å utvikle kunnskap omkring slike objekter. Her bør man både benytte seg av det etablerte metode-repertoaret i andre disipliner, samt utvikle nye, "skreddersydde" metoder. Slik bør man bygge en plattform for kommunikasjon som kan oppfattes som akademisk intersubjektiv. En annen form for akademisk intersubjektivitet ser jeg i en tilnærming til andre kunnskapsfag som kan ha forklarende kraft m.h.t. relevante problemstillinger innen kunstfagene. Utfordringen vil være å bygge opp kompetanse for å bli i stand til å komme i kvalitativ dialog med disse fagene. Slik vil kunstfaglige forskere kunne benytte seg av relevante teoretiske rammeverk eller bygge videre på dem, i arbeidet med selv å formulere teoretiske føringer innen den kunstfaglige diskurs. I begge tilfeller blir akademisk intersubjektivitet en form for kommunikasjon m.h.t. innholdet i egen forskning og måten den produseres og formidles. Først da kan man forvente en mer likeverdig kritisk utveksling mellom kunstfagene og de etablerte forskningsfagene og dermed en sterkere profesjonalisering av kunstfagene som forskningsfelt.

Janne Beate Reitan, Høgskolelektor i kunst- og designfagdidaktikk Høgskolen i Oslo, Avdeling for estetiske fag. Dr.avhandlingens tema: "Improvisation within a Tradition. The Vernacular Design Process of Contemporary Inupiaq Clothing"
janne.reitan@c21.net

Liv Merete Nielsen: Tegning og rom

I avhandlingen *Drawing and Spatial Representations. Reflection on Purposes for Art Education in the Compulsory School* står allmennhetens forutsetninger for demokratisk brukermedvirkning i designprosesser sentralt. Grunnskolenes rolle og muligheter for å utvikle/øke befolkningens visuelle kom-

Elevarbeid, jente 13 år

petanse blir drøftet med utgangspunkt i formelle læreplaner, fagområdets diskurs og elevenes utbytte av grunnskolenes tegneundervisning. Avhandlingen tar utgangspunkt i Gombrichs og Lowenfelds ulike syn på utdanning innen kunst og designfag, egne erfaringer som tegnelærer, plandokument og to studier. Den ene studien analyserer hvordan barn formidler dybde og rom i sine tegninger over en femårs (8–13 år), og resultatene viser ingen tegn på at elevene har fått en systematisk undervisning på dette området. Den andre studien beskriver en design prosess der en allmenndannet byggherre / tiltakshaver må fatte avgjørelser om sin fremtidige bolig på bakgrunn av arkitektens tegninger. Studiene danner grunnlag for en drøfting om kunst- og designfagenes betydning i en skole som skal kvalifisere for et samfunn der stadig flere avgjørelser fattes på basis av visuelle representasjoner.

Før praktikere innen kunst- og designfagdidaktikk fikk adgang til å kvalifisere seg for forskning innen eget fag, var teorigrunnlaget for kunst- og designfagene blant annet knyttet til kunsthistorie, pedagogikk og materialforskning. Praktikerens inntreden på forskningsarenaen innen kunst- og designfagdidaktikk betyr at forskningsspørsmålene blir mer relevante, og ikke nødvendigvis at den akademiske intersubjektiviteten blir svekket i forhold til forsknings-tradisjoner innen kunsthistorie og pedagogikk. Beskrivelse av undervisningspraksis gjennom å synliggjøre forholdet mellom undervisningens artikulerte og tausede innhold og verdigrunnlag har lange akademiske tradisjoner. Den nye utfordringen ligger i at forskeren må ha innsikt i kunst- og

designfagene for å inneha den nødvendige analysekompetansen i dette undervisningsfeltet.

Dr.ing. Liv Merete Nielsen, 1. amanuensis kunst- og designfagdidaktikk, FoU-koordinator, Høgskolen i Oslo, Avdeling for estetiske fag. Dr.avhandling: *Drawing and Spatial Representations. Reflection on Purposes for Art Education in the Compulsory School*

livmerete.nielsen@est.hio.no

Pionerer i kunst- og designforskning

Disse erfaringene fra og ytringene om forskning i skapende og utøvende fag får stå hver for seg uten et forsøk på oppsummering fra min side. Noen generelle tanker fristes jeg likevel til å gi uttrykk for når det gjelder disse presentasjonene. De fem *making*-forskere har gjort et slags pionerarbeid, et arbeid uten et støttende og fremmede miljø rundt seg, slik det er vanlig i de etablerte forskningsfag. Det finnes i disse fagene ennå ikke hva Robert Merton en gang kalte ”a critical mass” av personer i det som fremdeles er et lite miljø, men stadig flere kommer til. De fem representerer en ”førstegenerasjon” ferdig (eller nesten ferdig) utdannede fagforskere med en ny og unik forskerkompetanse. Kanskje kan den metaforisk beskrives som at de er innehavere av et par briller av typen progressiv. De kan se både på nært hold og på langt sikt. Men de sitter med to gjensidig komplementære bilder som sammen danner et rikere og mer nyansert bilde. Hvor disse to smelter sammen, eller står adskilt, er det ikke hensikten å elaborere her.

Halina Dunin-Woyseth, professor dr. techn., siv.ark. MNAL
Leder for Dr. programmet ved Arkitektthøgskolen i Oslo
halina.dunin-woyseth@aho.no